

(๒๓)

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ

ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์
ศาลรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๖๘

เรื่องพิจารณาที่ ๖/๒๕๖๘

วันที่ ๘ เดือน กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๘

ระหว่าง ศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้ร้อง

ผู้ถูกร้อง

เรื่อง พระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม หรือไม่

ศาลจังหวัดฉะเชิงเทราส่งคำโต้แย้งของจำเลย (นางแสงศรี จิยะจันทน์) ในคดีแพ่งหมายเลขดำที่ พ ๑๒๔๐/๒๕๖๗ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ ข้อเท็จจริงตามคำโต้แย้งและเอกสารประกอบ สรุปได้ดังนี้

นายไวยทวารณ จิยะจันทน์ เป็นโจทก์ ยื่นฟ้องนางแสงศรี จิยะจันทน์ เป็นจำเลย ต่อศาลจังหวัดฉะเชิงเทราว่า เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๑๒ โจทก์จดทะเบียนสมรสกับจำเลย และจำเลยเปลี่ยนมาใช้ชื่อสกุล “จิยะจันทน์” ของโจทก์ ต่อมาโจทก์กับจำเลยมีกรณีพิพาทกันหลายคดี ก่อนสืบพยานในคดีหมายเลขดำที่ อ ๓๑๗๖/๒๕๖๕ ศาลใกล้เคียงคู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ โดยโจทก์ตกลงถอนฟ้องจำเลย แต่มีเงื่อนไขให้จำเลยจดทะเบียนการหย่ากับโจทก์ หลังจากจดทะเบียนการหย่าในเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๖ ปรากฏว่าจำเลยยังคงใช้ชื่อสกุลของโจทก์ตลอดมาและดูหมิ่น

เจ้าของชื่อสกุลของโจทก์ ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายอันเป็นการกระทำละเมิดต่อโจทก์ ขอศาลสั่งให้จำเลยเลิกใช้ชื่อสกุลของโจทก์ โดยให้ดำเนินการจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงไปใช้ชื่อสกุลเดิมหรือตั้งชื่อสกุลใหม่มิให้ซ้ำหรือพ้องกับชื่อสกุลของโจทก์ ทั้งให้แจ้งเปลี่ยนแปลงในเอกสารราชการต่าง ๆ หากจำเลยยังคงใช้ชื่อสกุลของโจทก์ขอให้ชำระค่าเสียหายแก่โจทก์เดือนละ ๓๐๐,๐๐๐ บาท นับแต่วันฟ้องจนกว่าจำเลยจะจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงเลิกใช้ชื่อสกุลของโจทก์แล้วเสร็จ จำเลยยื่นคำให้การปฏิเสธว่าจำเลยประสงค์จะใช้ชื่อสกุลของโจทก์ต่อไป เนื่องจากจำเลยอยู่ร่วมกับโจทก์มาเป็นระยะเวลา ๕๔ ปี มีบุตรด้วยกัน ๒ คน บุตรทั้งสองยังคงใช้ชื่อสกุลของโจทก์อันแสดงถึงความเป็นสถาบันครอบครัว บุคคลทั่วไปรับรู้ว่าจำเลยใช้ชื่อสกุลดังกล่าวมาเป็นเวลานาน จำเลยมีสิทธิที่จะใช้ชื่อสกุลนั้นเท่าเทียมกับโจทก์ พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ บังคับให้จำเลยกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิม ทำให้ไม่ได้รับความเป็นธรรมและขัดต่อหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ อีกทั้งข้อตกลงการหย่าไม่ได้กำหนดให้จำเลยต้องกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน

ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลจังหวัดธัญบุรี จำเลยโต้แย้งว่า พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ กำหนดให้หญิงที่จดทะเบียนสมรสกับชายแล้วได้รับอนุญาตให้ใช้ชื่อสกุลของสามีเมื่อหย่าขาดจากสามีต้องกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิม เป็นการจำกัดเสรีภาพของฝ่ายหญิง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเรื่องความเสมอภาคของบุคคล ไม่เป็นไปตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๑/๒๕๔๖ ที่วินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ มีลักษณะเป็นบทบังคับให้หญิงมีสามีต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเท่านั้น อันเป็นการลิดรอนสิทธิในการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี ทำให้ชายและหญิงมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน เกิดความไม่เสมอภาคในกฎหมายด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศและสถานะของบุคคล เนื่องจากสิทธิการใช้ชื่อสกุลเป็นสิทธิของบุคคลที่จะแสดงเผ่าพันธุ์ เทือกเถาเหล่ากอของตนและเป็นสิทธิที่ทุกคนมีอยู่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้แบ่งแยกว่าเป็นสิทธิของชายหรือหญิง เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เป็นการบังคับหญิงมีสามีให้ใช้ชื่อสกุลของสามีแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยใช้สถานะการสมรส ดังนั้น พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๗ จำเลยขอให้ศาลจังหวัดชัยบุรีส่งคำโต้แย้งดังกล่าวต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒

ศาลจังหวัดชัยบุรีเห็นว่า จำเลยโต้แย้งว่าพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ ซึ่งศาลจังหวัดชัยบุรีจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวบังคับแก่คดี และยังไม่มีความวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินี้ จึงส่งคำโต้แย้งดังกล่าวต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่ง

ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาเบื้องต้นมีว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจรับคำโต้แย้งของจำเลยไว้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่ง หรือไม่ เห็นว่า ศาลจังหวัดชัยบุรีส่งคำโต้แย้งของจำเลยเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ หรือไม่ บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ศาลจังหวัดชัยบุรีจะใช้บังคับแก่คดี เมื่อจำเลยโต้แย้งพร้อมด้วยเหตุผลว่าบทบัญญัติดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และยังไม่มีความวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินี้ กรณีเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่ง จึงมีคำสั่งรับไว้พิจารณาวินิจฉัย เพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาให้นำพยานเอกสารที่ได้จากการไต่สวนในคดีเรื่องพิจารณาที่ ๖๐/๒๕๔๔ (คำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๔๖) มารวมสำนวนเพื่อใช้ในการพิจารณาวินิจฉัย และอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๒๗ วรรคสาม ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำความเห็นและจัดส่งสำเนาเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำความเห็นและจัดส่งสำเนาเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา จัดส่งสำเนาหนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร ๐๙๐๑/๐๑๕๐ ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๗ สำเนาร่างพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (เรื่องเสรีจที่ ๖๓/๒๕๔๗) สำเนาบันทีกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาประกอบร่างพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (เรื่องเสรีจที่ ๖๓/๒๕๔๗) สำเนาดารางเปรียบเทียบพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ กับร่างพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ ๑) สำเนาบันทีกการประชุมกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ ๑) ครั้งที่ ๑ (๙/๒๕๔๗) ๙/๒๕๔๖ เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ..) พ.ศ.

- ๔ -

(เรื่องเสร็จที่ ๖๓/๒๕๔๗) สำเนารายงานการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ ๑) ครั้งที่ ๑ (๙/๒๕๔๗) ๙/๒๕๔๖ เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (เรื่องเสร็จที่ ๖๓/๒๕๔๗) สรุปได้ว่าสาระสำคัญของการแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ คือ การแก้ไขหลักการใช้ชื้อสกุลของคู่สมรสให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างคู่สมรสเพื่อให้สอดคล้องกับผลแห่งคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๑/๒๕๔๖ และมีการพิจารณาในการกำหนดให้คู่สมรสที่ใช้ชื้อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งต้องกลับไปใช้ชื้อสกุลเดิมของตนก่อนการสมรสใหม่ หากไม่กำหนดไว้เช่นนี้แล้วอาจเกิดความสับสนการใช้ชื้อสกุลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เป็นราชสกุลหรือชื้อสกุลพระราชทาน

๒. เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร จัดส่งสำเนาบันทึกการประชุมและรายงานการประชุมคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ครั้งที่ ๒ ถึงครั้งที่ ๔ สำเนารายงานคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ..) พ.ศ. สำเนาเอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ..) พ.ศ. และสำเนารายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาร่างพระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ และมาตรา ๑๓ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ ชุดที่ ๒๑ ปีที่ ๔ ครั้งที่ ๑๒ (สมัยสามัญนิติบัญญัติ) วันพุธที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๗

๓. อธิบดีกรมการปกครอง จัดทำความเห็นสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ มีหลักการและเหตุผลในการแก้ไขสืบเนื่องมาจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๑/๒๕๔๖ โดยมาตรา ๑๒ บัญญัติให้ในขณะจดทะเบียนสมรส คู่สมรสต้องตกลงกันเกี่ยวกับการใช้ชื้อสกุลว่าทั้งคู่จะใช้ชื้อสกุลของฝ่ายใด โดยในระหว่างการสมรสคู่สมรสสามารถเปลี่ยนแปลงข้อตกลงเรื่องการใช้ชื้อสกุลได้ หากขณะจดทะเบียนสมรส คู่สมรสมิได้ตกลงกันเรื่องการใช้ชื้อสกุล ทั้งสองฝ่ายยังคงต้องใช้ชื้อสกุลเดิมของตน ซึ่งการตกลงเรื่องการใช้ชื้อสกุลของคู่สมรสตามมาตรา ๑๒ สามารถกระทำได้ในขณะที่การสมรสยังไม่สิ้นสุดลงเท่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากเจตนารมณ์การให้สิทธิคู่สมรสมีสิทธิใช้ชื้อสกุลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามที่ตกลงกัน เพื่อให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสถาบันครอบครัวที่อาจแสดงผ่านการใช้ชื้อสกุลเดียว สำหรับมาตรา ๑๓ เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรา ๑๒ โดยบัญญัติให้เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่าหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส สิทธิตามกฎหมาย

- ๕ -

ในการใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งยอมสิ้นสุดลงด้วย แต่หากการสมรสสิ้นสุดลงด้วยความตาย ฝ่ายที่ยังมีชีวิตอยู่ และใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายที่ตายยังคงสามารถใช้ชื่อสกุลนั้นต่อไปได้ แต่เมื่อจะสมรสใหม่ต้องกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน

๔. ประธานสภาสมาคมสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จัดทำความเห็นสรุปได้ว่าการใช้ชื่อสกุลของบุคคลเกี่ยวข้องในหลายมิติทั้งเรื่องสิทธิหน้าที่ทางสังคมและทางเศรษฐศาสตร์ กฎหมายสมควรสะท้อนให้เหมาะสมกับสถานะสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น การให้สิทธิคู่สมรสในการใช้ชื่อสกุลร่วมกันเพื่อรองรับสถาบันครอบครัวและความสัมพันธ์ของเครือญาติ ดังนั้น กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องและใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันเพียงพอและสอดคล้องกับวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อทางศาสนาของสังคมไทย อีกทั้งการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้คำนึงถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมตามหลักสากล

๕. นายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จัดทำความเห็นสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นบทบัญญัติที่เป็นไปเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคมสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย มิได้ขัดกับหลักความเสมอภาค ความเป็นธรรม หรือเป็นการลิดรอนสิทธิ ส่วนความแตกต่างของบทบัญญัติ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่งและวรรคสอง เป็นการจำแนกตามเหตุและลักษณะการสิ้นสุดการสมรส เนื่องจากการตายเป็นการสิ้นสุดการสมรสจากเหตุที่ไม่ใช่เกิดจากการแสดงเจตนาของคู่สมรส หรือโดยคำสั่งศาล ย่อมแตกต่างจากการหย่าซึ่งเป็นกรณีที่คู่สมรสแสดงเจตนายุติสนธิสัมพันธ์ในสถานะ คู่สมรสเองด้วยความสมัครใจ หรือในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้หย่าหรือเพิกถอน เพราะมีเหตุตาม กฎหมายให้สิ้นสุดการสมรสนั้น ถือเป็นความแตกต่างอันเป็นสาระสำคัญที่จะปฏิบัติต่อสองกรณีนี้ แตกต่างกัน มิใช่การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ ว่าด้วยความเสมอภาคของบุคคล และเพื่อความเป็นธรรมต่อบรรดาผู้ร่วมชื่อสกุล ดังนั้น บทบัญญัติ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ที่กำหนดเงื่อนไขว่าสิทธิการใช้ชื่อสกุลสิ้นสุดลงโดยการหย่าหรือคำพิพากษาของศาลมิได้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม

- ๖ -

๖. ประธานกรรมการส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ จัดทำความเห็นสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นบทบัญญัติเพื่อป้องกันมิให้คู่สมรสฝ่ายที่ใช้ชื้อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่ง อาศัยชื้อสกุลดังกล่าวซึ่งได้มาหลังการสมรสสิ้นสุดลงโดยผลของกฎหมายไปใช้ในลักษณะเป็นการละเมิดต่อฝ่ายที่อนุญาตให้ใช้ชื้อสกุลโดยการสมรส บทบัญญัติดังกล่าวแสดงถึงการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการใช้ชื้อสกุลของบุคคล เนื่องจากบุคคลดังกล่าวจำต้องกลับไปใช้ชื้อสกุลเดิมของตนก่อนสมรสโดยไม่อาจเลือกได้ อันมีลักษณะเป็นบทบังคับให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งต้องกลับไปใช้ชื้อสกุลเดิมเมื่อมีการหย่า อาจขัดต่อสิทธิในความเป็นส่วนตัว สิทธิในการกำหนดอัตลักษณ์ของตนเอง การไม่เปิดโอกาสให้บุคคลเลือกเองว่าจะใช้ชื้อสกุลของคู่สมรสต่อไปหรือไม่ อาจเป็นการจำกัดสิทธิอย่างไม่สมเหตุสมผล โดยเฉพาะในกรณีที่บุคคลนั้นใช้ชื้อสกุลของคู่สมรสอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ซึ่งมีผลเกี่ยวพันกับตัวตนทางสังคม เช่น การงาน ชื้อเสียง สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม การจดทะเบียนในทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ หรือทำธุรกรรมทางการเงินต่าง ๆ ไว้ในชื้อสกุลนั้นเป็นเวลานานแล้ว ในทางปฏิบัติจะมีผลกระทบเฉพาะคู่สมรสฝ่ายหญิง ทำให้การบังคับใช้มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ส่งผลกระทบอย่างไม่เท่าเทียม อาจเป็นการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องเพศตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๒๕ เนื่องจากการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการแสดงออกและการเลือกกำหนดอัตลักษณ์ของตนเองที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล และขัดต่อหลักการของพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘

๗. ประธานกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ จัดทำความเห็นสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ ไม่ได้มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ เนื่องจากมาตรา ๑๒ กำหนดสิทธิการใช้ชื้อสกุลให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของคู่สมรส ประกอบกับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๒๔) พ.ศ. ๒๕๖๗ กำหนดให้บุคคลไม่ว่าจะเป็นเพศสภาพใดหรือมีอัตลักษณ์ทางเพศแบบใดสามารถจดทะเบียนสมรสและเลือกใช้ชื้อสกุลของตนเองหรือของคู่สมรสได้ ดังนั้น บทบัญญัติมาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ย่อมสามารถใช้บังคับแก่

- ๗ -

บุคคลทุกคนไม่ว่าจะมีเพศสภาพใด จึงไม่ขัดต่อหลักการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาคำโต้แย้งของจำเลย ความเห็นและข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเอกสารประกอบแล้วเห็นว่า จำเลยไม่ได้แสดงเหตุผลประกอบคำโต้แย้งว่าพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคสี่และวรรคห้าอย่างไร ไม่จำต้องวินิจฉัยในส่วนนี้ และเห็นว่าคดีเป็นปัญหาข้อกฎหมายและมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ จึงยุติการไต่สวนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๕๘ วรรคหนึ่ง กำหนดประเด็นที่ต้องพิจารณาวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” วรรคสอง บัญญัติว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” และวรรคสาม บัญญัติว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้”

พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มีความเป็นมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ มีพระราชดำริให้ประชาชนพลเมืองทั่วราชอาณาจักรต้องมีทั้งชื่อตัวและชื่อสกุลเพื่อประโยชน์ในการทำสำมะโนประชากรที่ต้องอาศัยการสอบสวนตำหนิรูปพรรณสัณฐานและการสืบเชื้อสายเพื่อรักษาเชื้อสายให้มั่นคง อีกทั้งยังเป็นเครื่องเตือนใจให้เจ้าของสกุลประพฤติแต่สิ่งดีงาม เพื่อรักษาเกียรติของสกุล ตลอดจนเป็นหลักของการสืบเชื้อสายและก่อให้เกิดความเป็นหมู่คณะ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระราชบัญญัติชื่อนามสกุล พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ โดยมาตรา ๓ บัญญัติให้ชื่อของคนไทยทุกคนต้องประกอบด้วยชื่อตัวและชื่อสกุล มาตรา ๔ บัญญัติให้ชื่อตัวเป็นชื่ออันได้ให้แก่เด็กตั้งแต่กำเนิด และมาตรา ๕ บัญญัติให้ชื่อสกุลเป็นชื่อประจำวงศ์สกุล

ซึ่งสืบเนื่องมาแต่บิดาถึงบุตร ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดขนานนามสกุลเพิ่มเติม พระพุทธศักราช ๒๔๖๕ พระราชบัญญัติขนานนามสกุล (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๑ และ พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พุทธศักราช ๒๔๘๔ ต่อมามีการตราพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ ขึ้นใช้บังคับเพื่อให้การจดทะเบียน การขอเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล และการขอร่วมชื่อสกุล มีความสะดวกและเหมาะสม มาตรา ๕ บัญญัติให้ผู้มีสัญชาติไทยต้องมีชื่อตัวและชื่อสกุล และจะมี ชื่อรองก็ได้ อันเป็นสาระสำคัญในการระบุตัวตนเฉพาะบุคคล เพื่อจำแนกบุคคลให้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากบุคคลที่มีชื่อตัวซ้ำกันอาจมีหลายคน การมีชื่อสกุลช่วยให้การระบุตัวตนเฉพาะบุคคลได้ถูกต้อง ยิ่งขึ้น และชื่อสกุลยังสะท้อนถึงความเป็นครอบครัวและสาแหรกความสัมพันธ์ทางเครือญาติของบุคคล ที่สืบเชื้อสายเกี่ยวเนื่องกันเป็นวงศ์ตระกูล และมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๐ เนื่องจากหญิงหม้ายโดยความตายของสามีควรมีสิทธิในการเลือกใช้ชื่อสกุล ของสามีหรือกลับมาใช้ชื่อสกุลเดิมของตนได้ตามเหตุผลความจำเป็นหรือความต้องการของแต่ละบุคคล และมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ เนื่องจาก ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๔๖ ว่าพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญเป็นอันใช้บังคับมิได้ ประกอบกับหลักเกณฑ์การใช้ชื่อรองตามพระราชบัญญัติ ดังกล่าวยังไม่รัดกุมและอาจมีการนำชื่อสกุลของบุคคลอื่นมาใช้เป็นชื่อรองอันจะทำให้บุคคลทั่วไป เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นผู้มีสิทธิใช้ชื่อสกุลนั้น อีกทั้งวิธีการขอตั้งชื่อสกุลที่เป็นอยู่ไม่เอื้อต่อการให้บริการ ประชาชนโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และการกำหนดให้ผู้จดทะเบียนตั้งชื่อสกุลเท่านั้นที่เป็นผู้มีอำนาจ อนุญาตให้บุคคลอื่นร่วมใช้ชื่อสกุลก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติในกรณีผู้จดทะเบียนตั้งชื่อสกุลเสียชีวิต ไปแล้ว นอกจากนี้ อัตราค่าธรรมเนียมเดิมใช้มาเป็นระยะเวลาานาน ไม่เหมาะสมต่อการบริหารจัดการ และให้บริการข้อมูลชื่อบุคคลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง สมควรปรับปรุงบทบัญญัติดังกล่าวให้สอดคล้อง กับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ บัญญัติว่า “เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่าหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส ให้ฝ่ายซึ่งใช้ ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน”

- ๙ -

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ กำหนดให้หญิงที่จดทะเบียนสมรสกับชายแล้วได้รับอนุญาตให้ใช้ชื่อสกุลของสามี เมื่อหย่าขาดจากสามีต้องกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมนั้น เป็นการจำกัดเสรีภาพของฝ่ายหญิง ไม่เป็นไปตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๑/๒๕๔๖ ขัดหรือแย้งต่อหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม นั้น เห็นว่าการใช้ชื่อสกุลกรณีการสมรสแต่เดิมเป็นไปตามพระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ บัญญัติว่า “หญิงมีสามี ให้ใช้ชื่อสกุลของสามี” มาตรา ๑๓ บัญญัติว่า “หญิงฝ่ายใดโดยการหย่า ให้กลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน” และมาตรา ๑๔ บัญญัติว่า “หญิงฝ่ายใดโดยความตายของสามี ให้ใช้ชื่อสกุลของสามี” ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๔๖ ว่า พระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ ลิดรอนสิทธิและเสรีภาพในการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี ทำให้หญิงและชายมีสิทธิในการใช้ชื่อสกุลไม่เท่าเทียมกัน ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๓๐ เป็นอันใช้บังคับมิได้ จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๓ และมาตรา ๑๔ โดยพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ เพื่อให้สอดคล้องกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว โดยมาตรา ๑๒ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “คู่สมรสมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามที่ตกลงกัน หรือต่างฝ่ายต่างใช้ชื่อสกุลเดิมของตน” วรรคสอง บัญญัติว่า “การตกลงกันตามวรรคหนึ่ง จะกระทำเมื่อมีการสมรสหรือในระหว่างสมรสก็ได้” และวรรคสาม บัญญัติว่า “ข้อตกลงตามวรรคหนึ่ง คู่สมรสจะตกลงเปลี่ยนแปลงภายหลังก็ได้” และมาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่าหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส ให้ฝ่ายซึ่งใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน” และวรรคสอง บัญญัติว่า “เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยความตาย ให้ฝ่ายซึ่งยังมีชีวิตอยู่ และใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิใช้ชื่อสกุลนั้นได้ต่อไป แต่เมื่อจะสมรสใหม่ ให้กลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน” ส่วนมาตรา ๑๔ ให้ยกเลิก เห็นได้ว่า พระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในมาตรา ๑๒ ที่บัญญัติกรณีเกี่ยวกับการจดทะเบียนสมรสซึ่งให้สิทธิแก่คู่สมรสที่จะตกลงกันได้ว่าเมื่อสมรสกันแล้วจะใช้ชื่อสกุลของฝ่ายใดหรือทั้งคู่จะตกลงกันว่าต่างฝ่ายต่างใช้ชื่อสกุลเดิม

ของตนก็ได้ และในระหว่างที่เป็นคู่สมรสกันอยู่นั้นก็ยังมีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงข้อตกลงในเรื่องชื่อสกุลที่ตกลงกันไว้เดิมอีกก็ได้ กรณีการใช้ชื่อสกุลของคู่สมรสดังกล่าวจึงเป็นสิทธิที่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกันตามมาตรา ๑๒ ส่วนกรณีการสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่าหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสตามมาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง นั้น คู่สมรสไม่อาจอ้างข้อตกลงการใช้ชื่อสกุลที่เคยมีอยู่ในระหว่างที่ยังสมรสกันอยู่ได้ เนื่องจากข้อตกลงเรื่องการใช้ชื่อสกุลของคู่สมรสตามมาตรา ๑๒ ย่อมสิ้นสุดลงไปแล้วตั้งแต่เมื่อคู่สมรสได้จดทะเบียนการหย่าหรือในวันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด การใช้ชื่อสกุลในลักษณะดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะเป็นการใช้เพียงลำพังระหว่างคู่สมรสเพียงเท่านั้น แต่เป็นการใช้ชื่อสกุลร่วมกับบรรดาเครือญาติอื่น ๆ ของคู่สมรสอีกฝ่าย ซึ่งชื่อสกุลย่อมมีผลกระทบต่อผู้ร่วมใช้ชื่อสกุลนั้นทุกคน กล่าวคือ ถ้าหากมีผู้ใช้ชื่อสกุลดังกล่าวคนใดประพฤติดนเป็นผู้มีเกียรติเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือทำประโยชน์ชื่อเสียงให้ประเทศชาติ ย่อมมีผลให้ผู้ที่ร่วมใช้ชื่อสกุลนั้นที่เป็นเครือญาติได้ส่วนแห่งเกียรติยศนั้นด้วยในทางกลับกัน หากมีผู้ใช้ชื่อสกุลดังกล่าวคนใดประพฤติดนให้เสื่อมเสีย กระทำผิดกฎหมาย หรือกระทำการให้เป็นที่ดูหมิ่นเกลียดชังของบุคคลทั่วไปหรือไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ย่อมส่งผลให้ผู้ที่ร่วมใช้ชื่อสกุลที่เป็นเครือญาติอาจต้องรับส่วนแห่งความเสื่อมเสียนั้นมาด้วยดุจกัน มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง จึงบัญญัติให้ฝ่ายซึ่งใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน นอกจากนี้ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่ระบุเจาะจงว่าคู่สมรสดังกล่าวจะเป็นชาย หญิง หรือมีเพศสภาพอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่กำหนดให้บุคคลที่มีเพศที่หลากหลายสามารถหมั้นและสมรสกันได้ตามเงื่อนไขของกฎหมาย ทั้งนี้ แม้มาตรา ๑๓ บัญญัติให้การใช้ชื่อสกุลในกรณีที่สิ้นสุดการสมรสไว้แตกต่างกันก็ตาม กล่าวคือ หากเป็นกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่าหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสตามวรรคหนึ่ง ให้ฝ่ายซึ่งใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน แต่ถ้าเป็นกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลงด้วยความตาย ให้ฝ่ายซึ่งยังมีชีวิตอยู่และใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิใช้ชื่อสกุลนั้นได้ต่อไป แต่เมื่อจะสมรสใหม่ ให้กลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนตามวรรคสอง แต่เป็นการบัญญัติกฎหมายที่แตกต่างกันเพื่อจะใช้บังคับต่อกรณีที่มีความแตกต่างกันในสาระสำคัญ กล่าวคือ การสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่าหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส เป็นกรณีที่การสมรสนั้นสิ้นสุดลงโดยเจตนาของคู่สมรสเองหรือโดยคำพิพากษาของศาล ซึ่งไม่ว่าจะเป็นกรณีใดก็มาจากเหตุที่คู่สมรสไม่อาจใช้ชีวิตสมรสต่อกัน

- ๑๑ -

ได้อย่างเป็นปกติสุข หรือการคงสถานะการสมรสต่อไปจะไม่ใช่ประโยชน์ต่อคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่าย รวมถึงกรณีที่มีการสมรสเกิดจากเหตุอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นโมฆะหรือเป็นโมฆียะ ซึ่งศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสนั้น ซึ่งทุกกรณีล้วนเป็นการสิ้นสุดการสมรสที่ทั้งสองฝ่าย ไม่มุ่งหมายที่จะเป็นคู่สมรสกันอีกต่อไปแล้ว แตกต่างจากกรณีที่การสมรสสิ้นสุดโดยการตาย ตามมาตรา ๑๓ วรรคสอง ซึ่งเป็นเหตุธรรมชาติมิใช่เหตุอันเกิดจากเจตนาของทั้งสองฝ่าย ความรู้สึกถึงความ เป็นเครือญาติยังคงดำรงอยู่ รวมถึงเพื่อให้สิทธิต่อคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ยังคงสถานะบางประการ เพื่อเป็นการรำลึกถึงคู่สมรสของตนที่ถึงแก่ความตายไปด้วย อย่างไรก็ตาม หากคู่สมรสฝ่ายที่มีชีวิตอยู่ ประสงค์จะสมรสใหม่ต้องเลิกใช้ชื่อสกุลของคู่สมรสฝ่ายที่ถึงแก่ความตายแล้ว จึงเป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับ กับกรณีที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกัน ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องเพศและสถานะของบุคคล ทั้งมาตรา ๑๒ วรรคหนึ่ง ยังเปิดโอกาส ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีชื่อสกุลของตนไม่ตรงกับบุตรอยู่แล้ว การที่คู่สมรสไม่ว่าฝ่ายใดจะมีชื่อสกุล ตรงกับบุตรหรือไม่จึงไม่ใช่สาระสำคัญอันจะแสดงความสัมพันธ์ฉันบิดา มารดา และบุตรต่อกัน ดังนั้น พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่ให้ บุคคลเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ให้สิทธิชายและหญิงเท่าเทียมกัน และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม

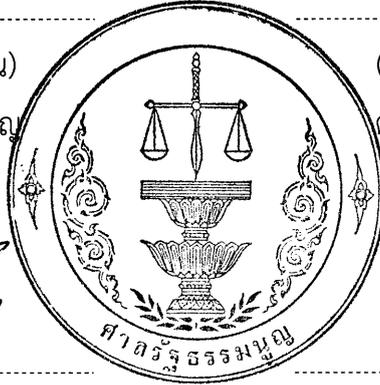
(คำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๖๘)

(นายปัญญา อุดชาชน)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายอุดม สิทธิวิรัชธรรม)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายวิรุฬห์ แสงเทียน)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายจิรนิติ หะวานนท์)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายนภดล เทพพิทักษ์)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายบรรจงศักดิ์ วงศ์ปราชญ์)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายอุดม รัฐอมฤต)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายสุเมธ รอยกุลเจริญ)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ